

Uniwersytet
Gdański

Związek
Uczelni
Fahrenheita

Gdańsk, 4.07.2024

Dr hab. Anna Maria Zawadzka, prof. UG
Instytut Psychologii
Uniwersytet Gdański
Ul. Bażyńskiego 4
80-309 Gdańsk

Recenzja habilitacji z osiągnięcia naukowego dr Sabiny Kołodziej z Akademii Leona Koźmińskiego.

Ocena głównego osiągnięcia naukowego – monografii

Na główne osiągnięcie naukowe habilitantki składa się monografia pt. *„Między niechęcią a obowiązkiem. O postawach motywacyjnych podatników”*.

Monografia prezentuje cykl pięciu badań. Dotyczą one analizy wybranych uwarunkowań społeczno-systemowych oraz charakterystyk indywidualnych postaw i skłonności do określonych zachowań podatników polskich. Ważną inspirację do badań stanowiły badania i model Responsywnej regulacji - zespołu australijskiej badaczki Braithwaite (2007).

Habilitantka w monografii identyfikuje i analizuje, w kulturze polskiej, składowe postaw motywacyjnych wobec podatków - proponuje model determinant postaw motywacyjnych, identyfikuje profile postaw motywacyjnych, analizuje cechy demograficzno-ekonomiczne każdego z profili postaw motywacyjnych, analizuje skłonność do różnego typu zachowań podatników – (tj., dobrowolne płacenie, wymuszone, unikanie, uchylanie się od płacenia podatków). W analizie skłonności do określonych zachowań podatników uwzględnia różne typy sprawiedliwości systemu. Ponadto, skłonność do zachowań i postawy podatników analizuje w kontekście modelu responsywnej regulacji, który obejmuje współzależności pomiędzy postawami motywacyjnymi podatników i sposobami realizowania władzy przez

system podatkowy. Monografia składa się z wprowadzenia, sześciu rozdziałów i zakończenia. Poniżej omówię szczegółowo każdy z nich.

Dwa pierwsze rozdziały poświęcone zostały zaprezentowaniu koncepcji i teorii w dotychczasowym podejściu do badań zachowań podatników oraz stanu wiedzy i badań na temat zachowań podatników w literaturze zagranicznej i polskiej.

Rozdział 1 zatytułowany „Podatki i zachowania podatników” dotyczy historii płacenia podatków, postrzeganych oraz przyjmowanych podejść do zasadności płacenia podatków i rozwoju nauki w dziedzinie związanej z podatkami. Z tego rozdziału, można się dowiedzieć, skąd się wzięła idea podatków, jak w nauce postrzega się i, z różnych perspektyw (jednostki, systemu i społeczeństwa), analizuje podatki oraz jak zazwyczaj klasyfikuje się i wyjaśnia zachowania podatników (np., płacenie i niepłacenie podatków). Rozdział ten jest spójny i ma przejrzystą strukturę.

Rozdział 2 „Postawy wobec podatków” jest próbą przybliżenia i wyjaśnienia pojęć i koncepcji, które stanowią podstawę założeń proponowanego modelu badań własnych. Mianowicie treść tego rozdziału ma, między innymi, wyjaśnić czytelnikom związki pomiędzy pojęciem postawy a pojęciem reprezentacji społecznych i ich funkcjonowaniem w praktyce systemu społecznego i podatkowego (w odniesieniu do badań przedsiębiorców i postaw Polaków wobec podatków) . Rozdział ten ma też na celu wskazanie braków w wiedzy na temat podatków i potrzeby badania zachowań podatników, w szerszym niż dotychczas ujęciu (tj., zgodnie z kierunkiem modelu responsywnej regulacji Braithwaite i in., 2007). Rozdział 2 jest słabszą częścią monografii. W tym rozdziale gubi się wątek np., wstęp do rozdziału poświęcony jest definowaniu pojęcia postawy a następnie w rozdziale, pojawiają się kolejno - temat reprezentacji społecznych, ich definicji, prezentacja wyników badań o przedsiębiorcach i odwołanie się do pojęcia struktury ja jednostki (bez zdefiniowania tego

pojęcia i związku z reprezentacjami społecznymi). Kolejna część rozdziału jest poświęcona prezentacji wyników badań społecznych na temat postaw Polaków wobec podatków. Dalej prezentowane są wyniki badań, które mają służyć wskazaniu luk w literaturze na temat wiedzy o podatkach. W tym też rozdziale habilitantka prezentuje koncepcję - Braithwaite i współpracowników, dotyczącą analizy zachowań podatników na podstawie postaw motywacyjnych wobec podatków. Koncepcja ta stanowi główną inspirację podejścia proponowanego w badaniach własnych. O ile pomysł i inspiracja są ciekawe i wnoszą novum do analizy zachowań podatników polskich to sposób zaprezentowania teorii stanowiących podstawę koncepcji Braithwaite jest trudny w czytaniu, mało przejrzysty. Habilitantka, po kolei, cytuje i przedstawia, założenia licznych teorii, bez łączników między nimi, co sprawia, że gubi się główny wątek wyводу i zrozumienie, jak te teorie łączą się ze sobą we jedną całość. Trudno się czyta taką skomasowaną wiedzę - nagromadzenie różnych koncepcji. Jednakże dzięki podsumowaniu, na końcu rozdziału, można się zorientować się, jaki był cel drugiego rozdziału.

Kolejne cztery (3,4,5) rozdziały zostały poświęcone prezentacji teoretycznych założeń, metodologii oraz wyników pięciu badań własnych.

W rozdziale 3 habilitantka prezentuje badanie 1 (n=362). W ramach tego badania testuje zaproponowany model predyktorów postaw motywacyjnych wobec podatków. Predyktory te obejmują tożsamość moralną, potrzebę kontroli, zaangażowanie społeczno-obywatelskie i ocenę funkcjonowania państwa. Pomysł badania (tj., wyróżnienie zarówno 5 postaw motywacyjnych jak i potencjalnych determinant tych postaw) i wyniki badania stanowią wartościowy wkład do wiedzy o podatkach. Pewnym mankamentem tego rozdziału jest sposób prezentowania treści – strukturą opisu badań jest mało przyjazna dla czytelnika.

Brakuje, na początku opisu, jasno określonego celu badania, pytań na jakie starano się

odpowiedzieć oraz jasnego wskazania co badanie wprowadzało nowego w stosunku do tego co już wiemy w badanej materii o podatkach. Brakuje struktury w rozdziale wyniki np. wyróżnienia analiz wstępnych, a następnie analiz testujących zakładany model zależności w odniesieniu do kolejnych stawianych pytań. W podsumowaniu – dyskusji wyników brakuje odniesienia do literatury przedmiotu, oraz ograniczeń związanych z generalizacją uzyskanych wyników.

Rozdział 4 poświęcono prezentacji wyników kolejnego badania własnego (badanie 2, n=172). Stanowi on rozszerzenie rozdziału 3 o analizę wcześniej wyróżnionych 5 postaw motywacyjnych u podatników polskich. Prezentowane wyniki dotyczą natężenia postaw motywacyjnych i charakterystyk demograficzno-ekonomicznych tych postaw motywacyjnych u podatników polskich. Rozdział ten ma jasną strukturę i jest napisany czytelnym językiem. Drobnym niedocięgnięciem jest brak wskazania ograniczeń badania. Biorąc pod uwagę stosunkowo nieliczną przebadaną próbę warto było wskazać jakie są ograniczenia związane z generalizacją tych wyników.

W kolejnym 5 rozdziale habilitantka skupia się na analizie zależności postaw motywacyjnych i skłonności do określonych zachowań podatników związanych z płaceniem i niepłaceniem podatków. W tym rozdziale prezentuje kolejne dwa badania własne (badanie 3, n=223 i badanie 4, n=146). W badaniu 3 habilitantka koncentruje się na badaniu zależności postaw motywacyjnych z oceną moralną zachowań (unikania i uchylania się) podatników z dwóch perspektyw - pracownika i przedsiębiorcy. Badanie 4 dotyczy analizy różnic w postawach, które warunkują skłonności do określonego zachowania podatników (tj., dobrowolnego płacenia, wymuszonego płacenia, unikania i uchylania się od płacenia). Opis badania 3 i 4 zawiera przejrzystą strukturę – po prezentacji założeń i hipotez, następuje prezentacja metodologii badania po czym opisane są wyniki badania i dyskusja.

Słabszym punktem tego rozdziału jest wstęp teoretyczny do każdego z badań. Badaczka odwołuje się do koncepcji lub używa szeregu terminów, których nie wyjaśnia. Ponadto w dyskusji brakuje informacji o ograniczeniach związanych z generalizacją wyników (np., badano postawy a nie faktyczne zachowania; badano przedsiębiorców o określonym profilu ekonomicznym – nie-korporacyjnych) oraz wskazania w jaki sposób badanie 4 stanowi uzupełnienie, rozszerzenie rozdział 3.

Rozdział 6 zawiera omówienie badania 5 – eksperymentalnego z powtarzanym pomiarem, wykonanego na licznej grupie badanych (I pomiar – ponad 1000 osób, 2 pomiar – ponad 400 osób). Rozdział 6 jest mocną stroną monografii. Jest dobrze ustrukturyzowany, zawiera dobrze zaprojektowane i rzetelnie przeprowadzone badania, z dobrze przeprowadzoną dyskusją, uwzględniającą także ograniczenia badania. Badanie to dotyczy analizy tendencji do różnego typu zachowań podatników w zależności od typu sprawiedliwości jaka jest podstawą systemu podatkowego. Wynik tego badania jest bardzo ważny bo pokazuje, że klarowność systemu i jego procedur może przyczyniać się do większej skuteczności systemu podatkowego bez względu na profil motywacyjny podatnika.

Ostatnią częścią monografii jest zakończenie, gdzie Habilitantka prezentuje zwięzłe i rzeczowe podsumowanie badań własnych oraz wskazuje użyteczność wyników badań własnych w praktyce projektowania efektywnych systemów podatkowych.

Podsumowując ocenę monografii jako całości – słabością monografii jest trudny język prezentacji teorii i podstaw teoretycznych badań. Zastosowana struktura wywodu, opiera się na szczególe i w związku z tym zdarza się, że gubi wątek. Można byłoby bardziej docenić wkład i pracę badaczki gdyby rozdziały miały strukturę od ogółu do szczegółu. W rozdziałach dotyczących poszczególnych badań brakuje jasnego wskazania celu rozdziału oraz tego jak treść danego rozdziału uzupełnia poprzedni i co wnosi nowego. Paradoksalnie wyjaśnienie

celu i problemu badania znajduje się najczęściej na końcu – w podsumowaniu rozdziałów. Nie we wszystkich badaniach przeprowadzono dyskusję wyników w odniesieniu do badań poprzedników oraz nie we wszystkich badaniach wskazano ograniczenia badania, a każde z badań ma swoje ograniczenia (np. stosunkowo małe próby i szeroki przedział wieku badanych, podczas gdy habilitantka sama wskazuje na wiek i dochód jako różnicujące profile motywacyjne skłonności do zachowań podatkowych).

Monografia bez względu na zaprezentowane ograniczenia ma znaczący wkład we istniejącą wiedzę na temat zachowań podatników oraz tym samym ma wkład w rozwój dziedziny - psychologii ekonomicznej. Monografia prezentuje serię 5 badań empirycznych w ramach, których przebadano ogółem około 2000 osób. Co warto podkreślić zastosowano różne metody badań –kwestionariuszowe i eksperymentalne. W ramach monografii proponuje się model predyktorów postaw motywacyjnych, przedstawia się charakterystyki profilowe podatników polskich, wskazuje się na zależności pomiędzy profilami i skłonnościami do określonego typu zachowań podatkowych (tj., obejmujących zarówno płacenie jak i niepłacenie podatków) oraz wskazuje się na uwarunkowania systemowe (zależne od typu promowanej sprawiedliwości) efektywności systemu podatkowego. Monografia wspiera podejście do analizy zachowań podatników zgodne z modelem responsywnej regulacji i proponuje nowe narzędzie (*System podatkowy i urząd skarbowy*). Model responsywnej regulacji wskazuje na współzależność postaw podatników i sposobu realizowania władzy przez systemy podatkowe. Nowe narzędzie do badania polskich podatników uwzględnia różnorodność uwarunkowań indywidualnych i społecznych motywacji podatników. Ujęcie w monografii problematyki zachowań podatników pokazuje szerszą perspektywę, w stosunku do poprzedników, uwarunkowań zachowań podatników i dotyczy zarówno płacenia podatków, jak i niepłacenia podatków czy uchylania się od

podatków. Brakowało badań, uwzględniających tak zróżnicowany wahlarz skłonności do zachowań podatników, zatem monografia wypełnia tę lukę.

Inne osiągnięcia naukowe

Poza głównym osiągnięciem habilitantka, po uzyskaniu doktoratu, opublikowała współautorską monografię, 6 rozdziałów w monografiach naukowych (w tym 3 autorskie i 3 współautorskie), i 30 artykułów empirycznych (9 autorskich i 21 współautorskich) z czego 5 artykułów w punktowanych czasopismach z IF (*Psychology, Public Policy and Law, Journal of Diverse Perspectives on Diverse Psychological Issues, Plos One, Central European Management Journal, Meditari Accountancy Research*). Prace te w zdecydowanej większości są pracami empirycznymi (obejmują badania kwestionariuszowe i eksperymentalne) i dotyczą problematyki - postaw wobec podatków i postrzegania sprawiedliwości, socjalizacji ekonomicznej i finansowej, przedsiębiorczości, ryzyka, podejmowania decyzji i działań prewencyjnych oraz dylematów moralnych. W okresie po doktoracie habilitantka, prezentując wyniki badań wzięła aktywny udział w 42 konferencjach, w tym 25 konferencjach zagranicznych i 17 konferencjach krajowych.

Po uzyskaniu doktoratu, habilitantka pozyskała 7 grantów badawczych (w tym NCN Minatura i 6 grantów statusowych ISSUW i ALK) gdzie pełniła rolę kierowniczkę. Pracowała także, w roli członka grantu, w licznych zespołach grantowych (w tym prestiżowych – MNiSW, oraz NCN – Maestro, Sonata). Habilitantka ma także na swoim koncie współpracę z zespołami z ośrodków zagranicznych (tj., udział w programie INTERREG finansowany z Europejskiego Funduszu Regionalnego; udział w badaniach we współpracy z badaczami z Virginia University, oraz z badaczami z Bucharest University of Economic Studies) i pracę w ramach zespołów eksperckich Unii Europejskiej (tj., ewaluacji pilotażu Programu współdziałania

Krajowej Administracji Skarbowej). Habilitantka także odbyła zagraniczny staż naukowy (VSB – Technical University in Ostrava, Czechy) i poprowadziła, na zaproszenie, liczne kursy szkoleniowe w ramach programu Erasmus +. Dorobek badaczki jest pokosiem pracy w tych licznych grantach.

I. Działalność organizacyjna i dydaktyczna

Habilitantka po doktoracie, pełniła ważne funkcje organizacyjne – mianowicie pełniła funkcję Prezeski Akademickiego Stowarzyszenia Psychologii Ekonomicznej (2017-2023, przyczyniła się także do stworzenia tej organizacji), była wieloletnią członkinią kapituły naukowego konkursu dla studentów pod nazwą Szarych komórek, była Z-czynią Redaktor naczelnej czasopisma - Psychologia Ekonomiczna, a także była recenzentką grantów statusowych w ramach ALK.

Habilitantka była i jest zaangażowana w działalność ekspercką w licznych programach mających na celach edukację ekonomiczną (np., Ogólnopolskie Spotkania Ekonomii Społecznej). Pełniła funkcję eksperta w ważnych instytucjach krajowych – (np., Departamencie Systemu Podatkowego Ministerstwie, w Forum Zarządzania Publicznego; NBP – raport dot. Wiedzy ekonomicznej społeczeństwa), czy w ramach instytucji Unii Europejskiej (tj., Trening kompetencji ekonomicznych i finansowych obywateli)

Habilitantka jest koordynatorka licznych kursów edukacyjnych oferowanych i prowadzonych w ramach Akademii Leona Koźmińskiego. Na swojej uczelni pełniła funkcje członkini Komisji Etyki, także funkcję członkini Rady młodych naukowców oraz opiekunki KN Eureka (KN wyróżnionego podczas czasu sprawowania przez Habilitantkę tej funkcji).

Habilitantka wypromowała 81 licencjatów i 64 prace II stopnia – magisterskie. Uczestniczy

aktywnie w promowaniu i popularyzowaniu nauki (np., poprzez współpracę z Fundacją Dzieci i Młodzieży, portalem pracuj.pl, programem Trzecim Polskiego Radia).

Podsumowując ocenę dorobku Habilitantki stwierdzam, że w każdej z trzech dziedzin – działalności - naukowej, organizacyjnej i dydaktycznej dr Sabina Kołodziej w pełni spełnia stawiane wymagania, związane z uzyskaniem stopnia doktora habilitowanego, w związku z czym proszę o dalsze procedowanie wniosku habilitacyjnego.

A handwritten signature in blue ink, which appears to read "Sabina Kołodziej". The signature is written in a cursive, flowing style.

